

Restaurering av våtmarksbete vid Svartsjöviken

Angelica Aronsson

För att värna Mälaren samt bevara och förstärka Svartsjövikens höga natur-, kultur- och rekreationsvärden startades projekt Svartsjöviken. Markerna runt Svartsjö har hävdats av människan sedan tidig medeltid. Men igenväxningen av strandängarna har nu gått mycket långt. Under 2001 kommer våtmarksbetet att restaureras vid viken och därmed finns goda förutsättningar att utveckla denna fågellokal.

Projekt Svartsjöviken

Svartsjöviken är en mälärvik belägen på Färingsö i Ekerö kommun (figur 1). I dess omgivning har människor bott sedan järnåldern och området är en kulturhistorisk miljö av riksintresse. Svartsjö slott med dess vackra slottspark och Svartsjöviken utgör hjärtat i området.

I slottsparken finns idag en rad sällsynta växter, bl a hålnunneört, gulsippa och ramslök. I området finns även en skyddsvärd fauna. I dammen lever den fridlysta större vattensalamandern och i slottsparken finns en rik förekomst av skogsduva. Viken och delar av omgivande marker är en fin fågellokal.

I Svartsjövikens omgivning har en kulturpåverkad markflora utvecklats genom åren. Under de senaste decennierna har dock markanvändning och brukningsmetoder förändrats. Ökad bebyggelse, intensivt jordbruk och minskat bete har snabbt förändrat det landskap som skapats under århundraden. Därför är många växter och djur som tidigare var allmänna, nu sällsynta eller helt försvunna.

Mälaren som sjö har ett stort värde, inte bara för oss här på Mäläroarna. Den ger njutning i form av skönhet och rekreation. Sjön är som helhet med öar och strandområden av riksintresse. Samtidigt är över två miljoner människor beroende av den som dricksvatten-

täkt. Men förändringarna i markanvändning har även påverkat sjön.

Mälaren är näringsrik och har övergödningssproblem. Det märks bl a på att grunda områden, som t ex Svartsjöviken, växer igen. Näringsälskande växter och alger tar överhanden, vilket leder till att syresättning och biologisk mångfald minskar. Algblomningar medför dessutom problem för dricksvattenförsörjningen.

För att värna Mälaren samt bevara och förstärka Svartsjövikens höga natur-, kultur- och rekreationsvärden startades projekt Svartsjöviken hösten 1998. Projektet är nu en del i kommunens lokala investeringsprogram och bygger på samverkan mellan Ekerö kommun, markägarna, lokala jordbrukare, Svartsjö byalag, Mäläroarnas Naturskyddsförening, Mäläroarnas Ornitologiska Förening samt andra intressenter. Projektet finansieras av de olika intressenterna och med statliga medel.

För att minska närsaltsbelastningen på Mälaren anläggs ett översilningsområde vid Sockarbydikets utlopp och stimulansbidrag lämnas till de hushåll som kretsloppsanpassar sitt avlopp. Dessutom utförs flera informationsinsatser. För att förstärka den biologiska mångfalden utförs gallringsarbeten i den örtartade lundvegetationen i slottsparken,

Flygfoto över Svartsjövikens taget mot norr. I förgrunden på vänster sida syns Sockarbydiket som har sitt utlopp i vikens innersta del, där det provisoriska fågeltornet är uppsatt. Skogsområdet nordost om viken är Svartsjö Slottspark.

slotteddammen rensas och våtmarksbeten restaureras vid Svartsjövikens.

Inför restaureringen

Väl hävdade strandängar vid Mälaren har minskat mycket kraftigt och nästan försvunnit sedan betesdriften minskat i omfattning. Även regleringen av Mälaren har lett till att förutsättningarna för att bibehålla strandängsbiotopen har minskat. Betade strandängar är en naturtyp som gynnar många växt- och djurarter, som tidigare har varit betydligt vanligare i odlingslandskapet. Biotopen har stor betydelse som häcknings- och rastplats för många fågelarter. Särskilt i Stockholmsregionen råder stor brist på hävdade strandängar och därmed saknas lämpliga häckningsbiotoper och rastplatser för många våtmarksfåglar.

Markerna runt Svartsjö har hävdats av människan åtminstone sedan tidig medeltid. Bete och slåtter är den hävdform som påver-

kat landskapet mest. Men igenväxningen av strandängarna vid viken har nu gått mycket långt. Det finns bl a lövskog, videbuskar och starr och bladvass i de sankare delarna. Fastmarken ovanför våtmarken vid viken betas idag vilket är mycket positivt ur naturvårdssynpunkt. Betet är välskött ur fågelsynpunkt, dvs kortbetat och utan träd. Betet är dock i huvudsak för torrt för att vara riktigt attraktivt för fågellivet. Genom att utvidga betesområdet längs stranden söderut och ut mot vattnet kan en stor sammanhängande något fuktigare betesmark erhållas. Därmed finns goda förutsättningar att utveckla denna fågelokal.

Mälarnas Ornitologiska Förening har under år 2000 utfört ett mycket viktigt inventeringsarbete för att kartlägga vilka fåglar som häckar, rastar och sträcker förbi Svartsjövikens. För att underlätta inventeringen har Stockholm stad satt upp ett provisoriskt torn väster om viken, vid Svartsjö Djurgård. Mälarnas Naturskyddsförening har även

inventerat strandvegetation vid viken. Dessa inventeringar samt fortsatta inventeringar ger ett mycket värdefullt underlag för att kunna bedöma vilka effekter restaureringen av våtmarksbetet kommer att ge på fågelliv och vegetation. Vidare måste denna uppföljning av effekterna utföras för att de statliga bidragen om 50 % skall kunna erhållas.

I Svartsjövikens och på omgivande marker finns idag ett rikt fågelliv med bl a rördrom, vattenrall, brun kärrhök, ormvråk, fiskgjuse, tornfalk, skäggsme, skäggdopping, sothöna, gräsand, knölsvan och hornuggla. Grågås och kanadagås rastar ofta på jordbruksmarken vid viken och på Skå-Edeby flygfält. Några exempel på andra rastande fågelarter som setts är brushane, tofsvipa, ljunpipare, grönbena, knipa, vigg, brunand, bläsand, storskrake, småskrake, storspov och rödbena. Flera sträckleder passerar östra Sverige och Svartsjövikens. Skapas genom restaureringen bättre fågelbiotoper kommer också större mängder rastande vadare och änder att uppträda i området.

Restaureringens genomförande

Restaureringen av våtmarksbetet inleds med bränning av vass och starrgräs under mars-april 2001 för att underlätta markbearbetningen. Markbearbetning av 35 ha våtmark utförs under oktober-november (se figur 2). Bladvass dominerar i det sjönära området vilket bedöms behöva behandlas med en amfibiemaskin. En amfibiegående fräs sliter effektivt sönder vassens rötter. Denna skötselåtgärd minskar växtkraften betydligt, och det tar lång tid innan vassen återkommer som homogena fält. Närmare land är starr- och gräsmarken starkt tuvad, vilket betyder att markbearbetningen måste göras grundligt med en traktormonterad jordfräs.

Röjning av buskar och träd utförs under vintern 2001-2002. Röjningen utförs även på fastmarken inom ca 100-200 m avstånd från våtmarksbetet. Annars får kråkorna skyddade utsiktsplatser från vilka de lätt kan upptäcka de fågelbon som ligger intill högvattenlinjen. Efter restaureringen uppgår betesområdet till

ca 50 ha. Med omgivande åkerlandskap och flygfältsområde skapas ett mycket stort sammanhängande slättområde på ca 150 ha.

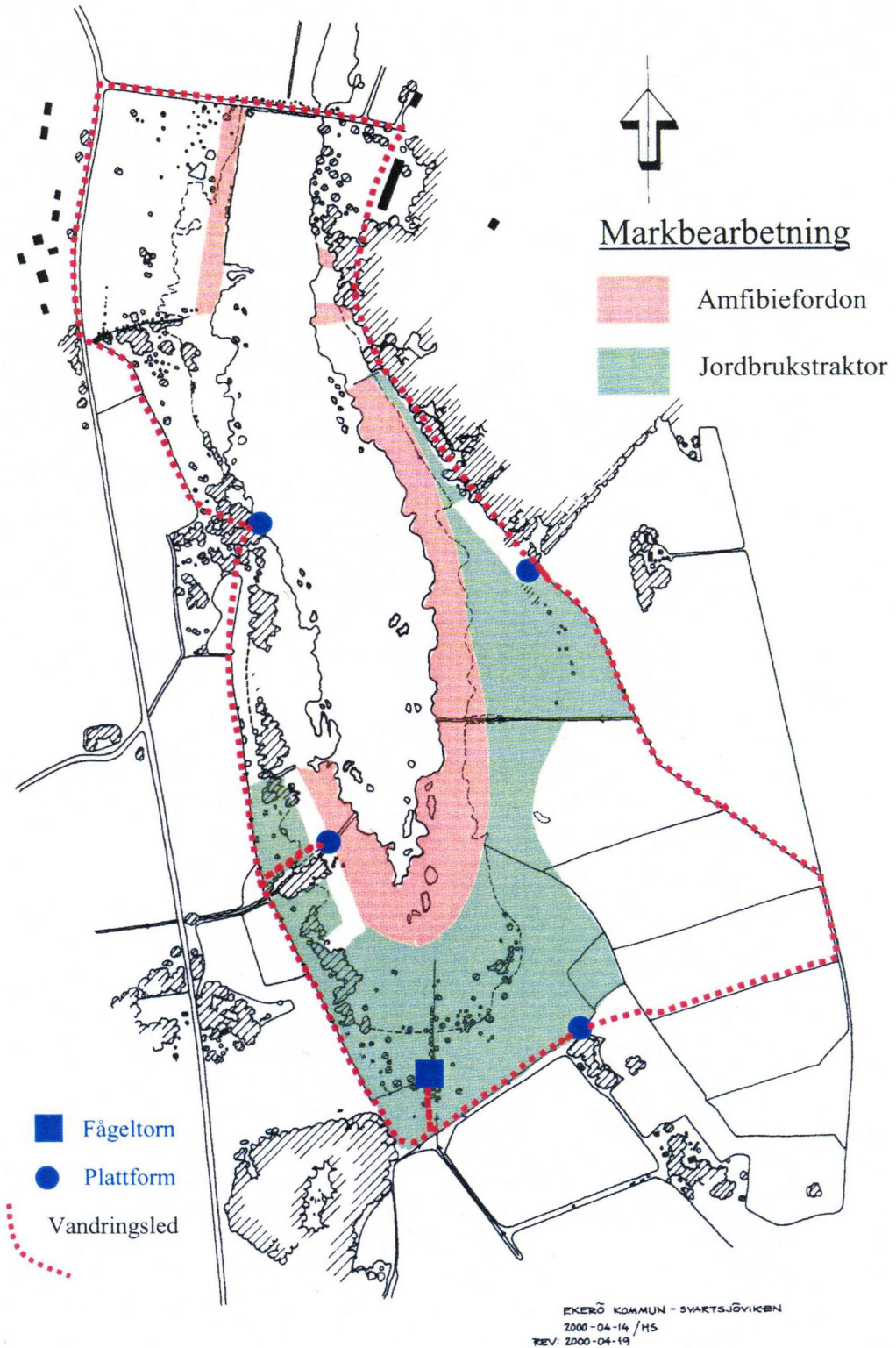
Långsiktig och kontinuerlig betesdrift är en nödvändig förutsättning för att kunna restaurera ett större strandängsbete. Nötkreatur kommer att användas som betesdjur vid Svartsjövikens. Värdet av att det finns en djurhållare i området som kan bedömas fortsätta betesdriften under överskådlig tid kan inte nog framhållas som en stor tillgång i sammanhanget.

Karaktärsfåglar för ett hävdad sankängsbete är vadare och simänder. En hel rad vadare är mer eller mindre utrotade i inlandet till följd av att sankängsbetena inte längre hävdas på rätt sätt, men de flesta arter har fortfarande förmågan att åter invandra bara biotopen blir passande igen. Dit hör t ex brushane, rödbena och storspov. En uppskattning av medelantalet häckande par av olika våtmarksarter före och efter restaurering ger en fördubbling av artantalet och en tredubbling av parantalet. Grågås, snatterand, kricka, skedand, brunand, knipa, rödbena och gulärta är exempel på förväntade häckande våtmarksfåglar. Möjlighet finns också att skrattnäsen kan nykolonisera viken. Som rastplats under fåglarnas flyttning och som uppehållsplatser efter häckningen kommer Svartsjövikens med dess våtmarksbeten att öka avsevärt i betydelse när restaureringen genomförs.

För att öka tillgängligheten i detta naturområde och minska störningsrisken för fågellivet ska under våren 2002 en enklare vandringsled och några mindre utsiktsplatser anläggas runt viken (se figur 2). Då kommer även ett fågeltorn att uppföras och fler parkeringsmöjligheter att ordnas.

Projekt Svartsjövikens bygger på ett fortsatt nära samarbete mellan många intressenter och är en förutsättning för att de natur-, kultur- och vattenvårdande åtgärderna vid Svartsjövikens skall kunna genomföras.

Vill du veta mer eller engagera dig i projekt Svartsjövikens? Kontakta Mälareörnas Ornitologiska Förening eller artikelförfattaren, som är miljösamordnare i Ekerö kommun.

Figur 1. Skiss över Svartsjövikens åtgärdsområden för markbearbetning.

Foto: K.E. FRITZÉN

BRUN KÄRRHÖK